

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİNİN
P O L İ S A K A D E M İ Y A S I**

«CİNAYƏT HÜQUQU» KAFEDRASİ

«CİNAYƏT HÜQUQU» FƏNNİ

M Ü H A Z İ R Ə

MÖVZU № 28. “Ekoloji cinayətlər”.

vaxt - 2 saat:

Tərtib etdi:

Kafedranın rəisi, polis polkovniki, h.ü.f.d.

İmrəli Məmmədli

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə olunub və bəyənilmişdir.
PROTOKOL №

B A K I - 2016

Mövzu: 28 Ekoloji cinayətlər

PLAN

1. Ekoloji cinayətlərin ümumi anlayışı, xarakteristikası və təsnifatı
2. Ümumi xarakterli ekoloji cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili
3. Xüsusi xarakterli ekoloji cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili

ƏDƏBİYYAT:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 39-cu maddəsi Bakı: 2020
2. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi XXVII fəslə. Bakı: 2020
3. AR-ın “Torpaq Məcəlləsi”. Bakı, 2016.
4. AR-ın “Meşə Məcəlləsi”. Bakı, 2016.
5. AR-ın “Su Məcəlləsi”. Bakı, 2016.
6. “Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında” Qanun (8.06.1999-cu il) Qanun, Bakı, 2007
7. “Baytarlıq haqqında” AR-ın 31 may 2005-ci il tarixli Qanunu.
8. “Balıqçılıq haqqında” AR-ın 27 mart 1998-ci il tarixli Qanunu
9. “Heyvanlar aləmi haqqında” AR-ın 4 iyun 1999-cu il tarixli Qanunu
10. “Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında” AR-ın 8 iyun 1999-cu il Qanunu
11. “Ovçuluq haqqında” AR-ın 20 aprel 2004-cü il Qanunu
12. Nazirlər Kabinetinin 6 sentyabr 1999-cu il tarixli 146 sayılı Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Balıq ehtiyatlarından istifadəyə görə ödəmələrin növləri, dərəcələri, tətbiq edilmiş qaydaları və qeyri qanuni balıq ovuna görə cərimələr”
13. “Balıq ehtiyatlarından istifadəyə görə ödəmələrin növləri, dərəcələri tətbiq edilməsi qaydaları və qeyri qanuni balıq ovuna görə cərimələr” haqqında AR NK-in 1999-cu il 6 sentyabr tarixli 146 nömrəli qərarı. Azərbaycan Respublikasının Ekoloji qanunvericiliyi II cild «Qanun» Bakı, 2007.
14. “Meşə təsərrüfatına dəymiş ziyana görə maddi məsuliyyətə cəlb edilmə haqqında” AR Nazirlər Kabinetinin 27 dekabr 1993-cü il tarixli 636 sayılı Qərarı.
15. İmanov. M.N. Cinayət hüququ Xüsusi hissə. Dərslik «Digesta» nəşriyyatı Bakı 2015
16. Mahir Əhmədov, Əlişə Əliyev, Nadir Teymurov. Ekoloji cinayətlər. Bakı, “Elm və təhsil” nəşr., 2009.
17. Уголовное право России Часть Особенная Учебник под ред. проф. Л.Л.Кругликова - М. Волтерс Клувер, 2004
18. Алиев А.И. «Проблемы уголовно-правовой охраны дикой фауны Азербайджанской Республики Баку, 1986
19. Жевлаков Э.Н. Экологические преступления экологическая преступность Учебное пособие- М Белиеальвы, 1996
20. Князев А.Г. Чураков Д.Б. Чучаев А.И. Экологические преступления Москва. изд. «Проспект», 2009.

GİRİŞ

Müasir dövrdə elmi-texniki tərəqqinin inkişafı nəticəsində təbiətə təsir artmış, bunun nəticəsində təbiət deqradasiyaya uğramış, təbii sərvətlər tükənmiş, ətraf mühit normadan artıq çirklənmiş, faunanın bir çox nümayəndələri məhv olunmuş, vətəndaşların səhhətinə vurulan fiziki və psixi ziyan çoxalmışdır. Belə faktorlar nəticəsində təbiətdə ekoloji balans pozulmuşdur. Məhz bu baxımdan təbiətin mühafizəsi ən aktual və qlobal problemlərdən biridir. Bu problemin həllindən indiki və gələcək nəsillərin rifahı, ümumiyyətlə sivilizasiyanın qalıb-qalmaması asılıdır

Əlbəttə, bel bir vəziyyət insan hüquqlarının mühafizəsini zəruri edir. Belə hüquqlardan biri Azərbaycan Respublikasının 39-cu maddəsində təsbit olunmuş hər kəsin ətraf mühitdə yaşamaq hüququdur

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi cinayət qanunvericiliyi tarixində ilk dəfə olaraq vətəndaşların ekoloji hüquqlarına üstünlük verərək bu hüquqların mühafizəsi bir vəzifə olaraq qarşıya qoymuşdur. Müvafiq olaraq Cinayət Məcəlləsinə bu cinayətləri nəzərdə tutan «Ekoloji cinayətlər» fəsili daxil edilmişdir.

Son illərdə Milli Məclis tərəfindən «Ətraf mühitin mühafizəsi», «Heyvanlar aləminin mühafizəsi», «Atmosfer havasının mühafizəsi», «Yerin təki haqqında» və s. qanunların qəbul olunması vətəndaşların bu hüquqlarının mühafizəsinə xidmət edir.

Ekoloji cinayətlər ictimai təhlükəsizlik və ictimai qayda əleyhinə olan cinayətlər bölməsində yerləşdirilən fəsillərdən biridir. Bu mövzuda ekoloji cinayətlərin ümumi anlayışı xarakteristikası və təsnifatı nəzərdən keçiriləcək və ayrı-ayrı cinayətlərin anlayışı və cinayət tərkibləri təhlili olunacaqdır.

SUAL 1. Ekoloji cinayətlərin ümumi anlayışı, xarakteristikası və təsnifatı

Təbiət, yəni bizi əhatə edən təbii mühit insanların qiymətsiz sərvətidir. bu sərvəti insanlar qorumalı və gələcək nəsillərə ötürməlidirlər. Lakin cəmiyyət inkişaf etdikcə, elmi-texniki tərəqqidə yeni-yeni nailiyyətlər əldə edildikcə ətraf təbii mühitin qorunması problemi daha qabarıq nəzərə çarpır.

Təbiətlə insanın qarşılıqlı əlaqəsi zamanı, onların qarmoniyası, tarazlığı diqqət mərkəzində olmalıdır, yəni təbii sərvətlərin istifadəsi nə insanların nədə təbiətin özünün məhvinə gətirib çıxartmamalıdır.

Qüvvədə olan cinayət qanunvericiliyinə qədər ekoloji cinayətlər bir fəsil kimi Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinə daxil edilməmişdir. Ancaq ətraf təbii mühiti cinayətkar qəsdlərdən müzafizə etmək üçün demək olar ki, həmişə cinayət hüquqi normalar olmuşdur.

Qüvvədə olan cinayət qanunvericiliyinə qədər hüquq ədəbiyyatlarında ekoloji cinayətlərin obyektini haqqında müxtəlif fikirlər söylənilmişdir. Alimlərin bir qismi bu cinayətlərin obyektini mülkiyyət münasibətləri, digər qismi isə təsərrüfat fəaliyyətində təbii sərvətlərdən istifadə qaydalarını və ya onların istifadəsində olan ictimai münasibətlər hesab edirdi.

Əgər ekoloji cinayətlərin obyektini mülkiyyətə olan münasibət kimi qəbul etsək onda biz bu cinayətlərin spesifik xüsusiyyətlərini itirmiş olarıq, onları ancaq iqtisadi kateqoriyalara bağlanmış oluruq. Bununla da təbitlə cəmiyyət arasında olan əlaqələr əks olunmur. Bundan başqa təbii sərvətlərə ancaq mülkiyyət kimi baxmaq olmaz, ona görə ki, mülkiyyətdə o təbii obyektlər ola bilər ki, onlar müəyyən əmlak formasında olurlar və ya adamların səlahiyyəti altında olsunlar. Bundan başqa ekoloji cinayətləri ancaq təsərrüfat fəaliyyəti ilə bağlamaq olmaz. Ekoloji hüquqpozmalar nəticəsində zərər təkcə insanların təsərrüfat fəaliyyətinə vurulmur, həm də ətraf mühitə, insanların və canlıların həyat mənbələrinə vurulur.

Cinayət hüquq nəzəriyyəsində olan bu fikir müxtəlifliyinə görə də ekologiyani cinayətkar qəsdlərdən mühafizə edən bir çox normalar keçmiş Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin «Təsərrüfat cinayətləri», «İctimai

təhlükəsizlik və ictimai qayda əleyhinə olan cinayətlər kimi» fəsillərdə öz əksini tapmışdır.

1999-cu ildə qəbul olunmuş Cinayət Məcəlləsində ekoloji cinayətlər cinayət qanunvericiliyi tarixində ilk dəfə olaraq ayrı bir fəsildə öz əksini tapmışdır. Bu fəsildə əks olunmuş cinayətlər 247-261-ci maddələr əhatə edir. Hesab edirik ki, bu fəsil «Ekologiya əleyhinə olan cinayətlər» adlandırılısaydı daha düzgün olardı.

Ekoloji cinayətlərin cinayət hüquqi anlayışı isə aşağıdakı kimidir:

Keyfiyyətə əlverişli ətraf mühitin saxlanması, onun sərvətlərinin səmərəli istifadəsi və əhalinin ekoloji təhlükəsizliyini təmin etmək, sahəsində olan ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayət qanununda nəzərdə tutulan ictimai təhlükəli əməllər ekoloji cinayətlər adlanır.

Ekoloji cinayətlərin tərkib elementlərini araşdırmamışdan qabaq bu sahədə qəbul olunmuş bir sıra normativ aktları nəzərdən keçirək.

1999-cu il 8 iyun tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən «Ekoloji təhlükəsizlik haqqında», «Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında» qanunları təsdiq edilmişdir.

Bu qanunların əsas məqsədi ətraf mühitin ekoloji tarazlığının mühafizəsi sahəsində ekoloji təhlükəsizliyin təmin edilməsindən təbii ekoloji sistemlərə təsərrüfat və başqa fəaliyyətin zərərli təsirinin qarşısının alınmasından, bioloji müxtəlifliyin qorunub saxlanmasından və təbiətdən istifadənin səmərəli təşkilindən ibarətdir.

Bu qanunlar ətraf mühitin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, təbii ehtiyatların səmərəli istifadəsi və bərpası, ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində qanunçuluğun və hüquq qaydalarının möhkəmləndirilməsi məqsədilə cəmiyyətlə təbiətin qarşılıqlı əlaqəsini tənzimləyir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz bir neçə anlayışların izahını verək.

Ekoloji təhlükəsizlik insanın və cəmiyyətin həyatı vacib maraqlarının, ətraf mühitin ona antropogen və təbii təsirlər nəticəsində yaranan təhlükələrdən qorunmasının təmin edilməsidir.

Ekologiya ətraf mühitin tarazlaşanı və bu tarazlığın pozulmasına təsir edən təbii amilləri, antropogen və fiziki prosesləri öyrənir.

Ekoloji təhlükə – insanın və cəmiyyətin həyatı vacib maraqlarına, ətraf mühitə antropogen və təbii təsirlər nəticəsində təhlükə yaradan vəziyyətdir.

Təbii resurslar – insanların ehtiyaclarını ödəmək üçün ətraf mühitdə mövcud olan torpaq, faydalı qazıntılar, bitki örtüyü flora, fauna, su və enerji mənbələridir.

Ətraf mühitin mühafizəsi – ətraf mühitdə təbii mövcud olan maddi varlıqların ilkin kəmiyyət və keyfiyyətə dəyişmələrə yol verilməməsi, qorunub saxlanmasıdır.

Təbiətdən istifadə - gələcək nəsillərin ehtiyacını nəzərə almaqla cəmiyyətin sosial-iqtisadi tələblərini ödəmək məqsədilə ətraf mühitin ekoloji tərzliyinin pozulmasına yol verilməkdən təbii resurslardan səmərəli və qənaətlə istifadə edilməsidir.

Ekoloji sistem - qarşılıqlı təsirdə olan ətraf mühitin tərkib hissəsini təşkil edən: bitki örtüyü, flora, torpaq su hövzələri və çaylar, mineral sərvətlər, hava və enerji mənbələrinin vəhdətidir.

Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq ekoloji cinayətlərin xüsusi obektinə aşağıdakı anlayışı vermək olar.

Ekoloji cinayətlərin xüsusi **obyekti** cinayət qanunu ilə mühafizə olunan təbii sərvətlərin səmərəli istifadəsi, insanlar və canlıların yaşaması üçün keyfiyyətli ətraf mühitin saxlanması və əhalinin ekoloji təhlükəsizliyini təmin etmək sahəsində olan ictimai münasibətlərdir.

Bilavasitə **obyekt** - isə təbiətin ayrı-ayrı sərvətlərini mühafizə və səmərəli istifadə etmək və əhalinin ekoloji təhlükəsizliyini təmin etmək sahəsində olan ictimai münasibətlərdir.

Bu cinayətlərin Predmeti təbiətin müxtəlif komponentləri, əgər bunlar insan əməyi ilə təbii mühitdən ayrılmayıbsa və onlar təbiətin müxtəlif bioloji və təbii funksiyalarını yerinə yetirirlər.

Obyektiv tərəfdən bu cinayətlər yuxarıda qeyd etdiyimiz ictimai münasibətlərə qəsd edən hərəkətlərlə xarakterizə olunur. Bu hərəkətlər bir çox hallarda təbiətə zərər vurur və ya ətraf mühitə zərər vura bilən təhlükə yaradır.

Qanunvericilik quruluşuna görə bu cinayətlərin əksəriyyəti maddi tərkibli, yəni zərərli nəticənin baş verməsi qanunda göstərilir. Məsələn üçün Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 256.1-ci maddəsinin dispozisiyasında göstərilir ki, «Balıqların və ya başqa su heyvanlarının qanunsuz tutulması xeyli miqdarda ziyan vurduqda».

Lakin formal tərkibli cinayətlər də vardır. Formal tərkibli ekoloji cinayətlərə misal olaraq Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 253-cü maddəsinə göstərmək olar: «Qanunsuz olaraq Azərbaycan Respublikasının sahiləni şelfində təhlükəsizlik zonasını yaratma, habelə quraşdırılan təkliflərin və dəniz gəmiçiliyinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi vasitələrinin tikintisi, istismarı mühafizəsi və ya ləğv olunması qeydiyyatlarını pozma». Bu cinayət qanunda göstərilən hərəkətləri edilməsi anından bitmiş sayılır.

Ekologiya əleyhinə cinayətləri nəzərdə tutan normaların bəziləri təbiətə ümumi qəsdə görə cinayət məsuliyyətini nəzərdə tutur. Belə tərkiblərdə cinayət predmeti alternativdir və ya konkretləşdirilmir. Məsələn, 248-ci maddə «Ekoloji cəhətdən təhlükəli maddələrin və tullantıların dövriyyəsi qaydalarını pozma» Belə normalarda nəzərdə tutulan cinayətləri ümumi xarakterli cinayətlər adlandırmaq olar.

Təbiətin konkret elementin mühafizəsinə istifadəsi sahəsində yaranan ictimai münasibətlərə qəsd edən əməlləri xüsusi ekoloq cinayətlər adlandırmaq olar.

Subyektiv cəhətdən bu cinayətlərə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 253-cü maddəsinin «Sahiləni şlf haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyini pozma», 255-ci maddəsinin «Yerin təkinin qorunması və istifadəsi qaydalarını pozma», 256-cı maddəsinin «Balıqları və başqa su heyvanlarını qanunsuz tutma», 258-ci maddəsinin «Qanunsuz ov etmə» və s. misal göstərmək olar.

Ekoloji cinayətlərin bir qismi ehtiyatsızlıqla törədilir. Bu növ ekoloji cinayətlərə Cinayət Məcəlləsinin 251.3-cü maddələrində nəzərdə tutulan cinayətləri misal çəkmək olar:

Ekoloji cinayətlərin dispozisiyalarında demək olar ki, motiv və məqsəd göstərilmir.

Ekoloji cinayəti törədən şəxs əgər təbiətə zərər vurmaqla yanaşı insanlara ziyan yetirirsə şəxsiyyət əleyhinə olan cinayətin tərkibi də yaranır.

Ekoloji cinayətlərin subyektı həm 16 yaşına çatmış fiziki, anlaqlı və həmçinin bəzi cinayətlərdə vəzifəli şəxslər ola bilərlər.

Məsələn, 256.3-cü maddəyə əsasən subyekt öz qulluq mövqeyindən istifadə edən şəxslər ola bilər.

Yuxarıda qeyd etdiklərimizi nəzərə alaraq ekoloji cinayətləri aşağıdakı qruplara bölmək olar:

1. Ümumi xarakterli ekoloji cinayətlər:

Maddə 247. «İşlərin yerinə yetirilməsi zamanı ətraf mühitin mühfizəsi qaydalarını pozma»

Maddə 248. «Ekoloji cəhətdən təhlükəli maddələrin və tullantıların dövriyyəsi qaydalarını pozma»;

Maddə 261. «Xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin və təbiət obyektlərinin mühafizə rəcmını pozma»;

2. Xüsusi materiallar ekoloji cinayətlər

Maddə 250. Suyu (su mənbələrini) çirkləndirmə;

Maddə 251. Atmosferi çirkləndirmə.

Maddə 254. Torpaqları korlama

Maddə 255. Yerın təkinin qorunması və istifadəsi qaydalarını pozma

Maddə 256. Balıqçıları və başqa heyvanları qanunsuz tutma;

Maddə 257. Balıq ehtiyatlarının qorunması qaydalarını pozma

Madd 258. Qanunsuz ov etmə

Maddə 249. Baytarlıq qaydalarının və bitki xəstəliklərinə və ziyanvericilərinə qarşı müəyyən edilmiş mübarizə qaydalarını pozma

Maddə 259. Qanunsuz ağac kəsmə

Maddə 260. Meşələri qanunsuz kəsmə və ya korlama

Nəticə

Ümumilikdə suala yekun vuraraq qeyd etmək lazımdır ki, artıq XXI əsrdə ekologiya ilə dağlı problemlər daha aktual olmuşdur. Bunun üçün həm dövlət həm də mövcud cəmiyyət inkişafını aşağıdakı prinsiplər əsasında qurmalıdır:

-sosial–iqtisadi, mənəvi estetik problemlərin qarşılıqlı həlli;

-ərazilərdə ekoloji tarazlığın təmin edilməsi və pozulmuş təbii ekoloji sistemlərin bərpası;

-təbii ehtiyatların səmərəli istifadə olunması və bərpası. Təbiətdən istifadənin və ətraf mühitin mühafizəsinin iqtisadi stimullaşdırılmasının tətbiq edilməsi;

-ətraf mühitin bioloji müxtəlifliyinin qorunmasının təmin edilməsi;

-dövlət nəzarəti, ətraf mühitin mühafizəsi haqqında qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyət:

-ətraf mühitə zərər vurulmasının qarşısının alınması və vurulan zərərin qiymətləndirilməsi;

-ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində əhalinin və ictimai birliklərin iştirakı;

-ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq.

Keyfiyyətcə əlverişli ətraf mühitin qorunub saxlanması onun sərvətlərinin səmərəli istifadəsi və əhalinin ekoloji təhlükəsizliyinin təmin olunması sahəsində yaranan ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayət qanunda nəzərdə tutulan ictimai təhlükəli əməllər ekologiya əleyhinə törədilən cinayətlər hesab olunur.

Bu əlamətlərə malik olmayan təbii sərvətlərlə bağlı olan digər cinayətləri ekologiya əleyhinə cinayətlər adlandırmaq olmaz.

Beləliklə, koloci cinayətlrin anlayışı Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulmur. Cinayət hüquq elmində bu sualla bağlı yeganə mövqe yoxdur. Bütün bunlara baxmayaraq, bu cinayətin xüsusi obyektə və digər əlamətlərə, malik olması, onları bir fəsildə cəmləşdirməyə imkan verir.

Eləcə də bu əməllər ekoloji cinayətləri digər cinayətlərdən fərqləndirməyə imkan verir. Bu cinayətlər latentliyi ən böyük olan cinayətlərdəndirlər. Cinayət statistikasında hər il yüzlərlə ekologiya əleyhinə cinayət qeydə alınır.

İnsanın həyat fəaliyyətinə və onun bioloji varlığına qəsd edən əməllərin sayı ildən–ilə artır. Bu cinayətlərin böyük əksəriyyəti ehtiyatsızlıqdan törədilir.

Sual 2. Ümumi xarakterli ekoloji cinayətlərin analoji və təşkilinin təhlili

Maddə 247 İşlərin yerinə yetirilməsi zamanı ətraf mühitin mühafizəsi (qorunması) qaydalarını pozma

Cinayət qanunvericiliyində yeni olan bu maddə təsərrüfat fəaliyyəti nəticəsində ətraf mühitə ziyan vurmağa görə məsuliyyət nəzərdə tutur.

Bu əməl sənaye, kənd təsərrüfatı, elm və digər obyektlərin layihələşdirilməsi, yerləşdirilməsi, tikintisi, istismara buraxılması və istismarı zamanı ətraf mühitin mühafizəsi qaydalarına riayət olunması üçün cavabdeh şəxslər tərəfindən bu qaydaların pozulması redaktiv fonun əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsinə və ya heyvanların kütləvi məhvində və ya digər nəticələrə səbəb olmasında ifadə olunur.

Bu cinayət ümumi xarakterli ekoloji cinayətlərə aid olduğu üçün həm ətraf mühitin, həm də əhalinin ekoloji təhlükəsizliyinə qəsd edir. Bu maddənin Cinayət Məcəlləsinə daxil etməkdə əsas məqsəd sənaye, kənd təsərrüfatı, elmi və digər obyektlərin layihələşdirilməsi, yerləşdirilməsi, tikintisi, istismara buraxılması və istismarı zamanı texnologiyaya qaydanı (recmi) cinayət-hüquqi vasitələrlə təmin etməkdir.

Bilavasitə obyekt – ekoloji təhlükəsizliyin təmini və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində olan ictimai münasibətlərdir.

Təsərrüfat fəaliyyətinə olan ümumi ekoloji tələblər mülki qanunvericiliyində və «Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında Qanunda nəzərdə tutulmuşdur».

Obyektiv cəhətdən bu əməl aşağıdakı əlamətlərlə xarakterizə olunur.
İşlərin aparılmasında

247-ci maddənin dispozişiyasında ətraf mühitin mühafizə qaydasının pozulmasında ifadə olunan əməl;

-redaktiv fonun əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsində insan sağlamlığına zərər vurulmasında, heyvanlar aləminin kütləvi məhvində və digər ağır nəticələrdə ifadə olunan nəticə:

- törədilmiş əməllə nəticə arasında səbəbli əlaqə;

Təsərrüfat və digər fəaliyyət sahələrinə ekoloji tələblər «Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında» Qanunun 35-49-cu maddələrində və ARMK-nin qərarlarında, nazirlik və komitələrin normativ aktlarında öz əksini tapmışdır.

Mülkiyyət formasında, tabeliyindən asılı olmayaraq bu aktlarda nəzərdə tutulan tələblərin yerinə yetirilməsi bütün fiziki və hüquqi şəxslər üçün məcburidir.

Qanunvericilik quruluşuna görə bu tərkib maddidir. Dispozişiyada göstərilən nəticələrdən heç olmasa birinin baş verməsi ilə cinayət bitmiş hesab olunur. Bu nəticələr aşağıdakılardır:

Radiaktiv fonun əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi dedikdə kosmik şüalanmaların və təbii radiooniklidlərin torpaqda, suda, havada, biosferin digər elementlərində, qida maddələrində, habelə insan orqanizmində təbii yaratdığı şüalanma dozasının artması və bunun ətraf mühitə, eləcə də canlılara ziyan vurması təhlükəsi yaratması başa düşülür.

İnsan sağlamlığına zərər vurulması dedikdə, sağlamlığın həm müvəqqəti əmək qabiliyyətinin itirilməsinə, həm də xroniki şəkildə almış xəstəlik, funksional pozuntuları, habelə əmək qabiliyyətinin uzun müddətə və ya tam itirilməsinə səbəb olan daha ağır pozuntuları başa düşülür.

Heyvanların kütləvi məhvi dedikdə, müəyyən ərazilərdə, bir və ya bir neçə su obyektlərində eyni və ya müxtəlif növlərdən olan heyvanların eyni vaxtda keyfi sayda məhv olması və bu zaman onların ölüm səviyyəsinin orta statistik göstəricilərinin üç dəfə və ya daha çox olduğu hallar nəzərdə tutulur.

Digər ağır nəticələr dedikdə ətraf mühitin keyfiyyətinin, yaxud təbiət obyektlərinin vəziyyətinin müşahidə olunan dövrdə aradan qaldırılması mümkün olmayan və ya bunun üçün xeyli miqdarda maliyyə və maddi xərclərin tələb olunduğu dərəcədə pisləşməsi, ayrı-ayrı obyektlərin məhv olunması, torpaqların diqradasiyası və digər normativ xarakterli dəyişmələr başa düşülür.

Sübyektiv cəhətdən bu əməl **dolayı qəsdlə** törədilir. Bu əməlin qəsdən törədilməsi istisna olunmur

Subyekt – normanın dispozisiyasında göstərilən işlərə cavabdeh olan şəxslər ola bilər.

Maddə 248 Ekoloji cəhətdən təhlükəli maddələrin və tullantıların dövriyyəsi qaydalarını pozma

Bu əmələ Cinayət Məcəlləsinin 248-ci maddəsində aşağıdakı kimi anlayış verilir: «Təhlükəli tullantıların qadağan olunmuş növlərinin istehsalı, müəyyən edilmiş qaydaların pozulması ilə radiaktiv, bakterioloji, kimyəvi maddələrin və tullantıların daşınması, saxlanması, basdırılması, istifadəsi və ya s. dövriyyəsi, bu əməllər insan sağlamlığına və ya ətraf mühitə əhəmiyyətli ziyan vurma təhlükəsi yaratdıqda.

Bilavasitə obyekt - ekoloji təhlükəsizliyi təmin etmək və ətraf təbii mühitin mühafizə sahəsində olan ictimai münasibətlərdir.

Əlavə bilavasitə obyekt - insanın sağlamlığının təhlükəsizliyini təmin edən münasibətlərdir.

Cinayəti predmeti - təhlükəli tullantılar, radioaktiv, bioloji, kimyəvi maddələr və tullantılar.

Zərərçəkən - sağlamlığına zərər vurulmuş insan. Eyni zamanda ətraf mühitə ziyan vurmaq təhlükəsində yarana bilər.

Təhlükəli tullantıların qadağan olunmuş növləri dedikdə, istehsal üçün yararsız olan məhsullar, yaxud öz istehlak xüsusiyyətlərini itirmiş xammal növləri, onların istehlak edilməyən qalıqları, məmulatlar və ya texnologiyaların proseslərin gedişində yaranan bərk, maye və onların qaz halında olan canlı varlıqları və onların

yaşadığı mühiti zəhərləyə və ya digər formada korlaya bilən maddələr başa düşülür.

Radiaktiv maddə dedikdə, kənar təsir olmadan atom nüvəsinin çevrilməsi nəticəsində ionlaşdırıcı şüa buraxan izotoplar (atomlar) başa düşülür.

Baktrioloci maddələr dedikdə, canlı xəstəlik daşıyıcıları (məsələn, həşəratlar, gəmiricilər və s.) vasitəsilə yayılan və ya döyüş sursatlarında, cihazlarında insanların heyvanların və bitkilərin kütləvi xəstələnməsinə səbəb olmaq məqsədilə suspenziyalar və tozlar şəkilində istifadə olunan bakteriyalar, viruslar, göbələklər və onların həyat fəaliyyətinin toksini məhsulları başa düşülür.

Kimyəvi maddələr dedikdə, şərti olaraq sinir iflici, dəri-aşındırıcı, boğucu, qidalandırıcı və psixotrotik növlərə bölünən yüksək tövsifliyə malik zəhərləyici maddələr başa düşülür. Bu cinayətin predmeti qismində yuxarıda sadalanan maddələrin tullantıları da çıxış edir.

Radioaktiv tullantılar dedikdə, sonrakı istifadəsi nəzərdə tutulmayan nüvə materialları və radioaktiv maddələr başa düşülür.

Bakterioloci tullantılar dedikdə, tərkibində təhlükəli xassələrə malik toksiki, infeksiya xəstəlik törədicisi maddələr olan, əhalinin sağlamlığına və ətraf mühit üçün bilavasitə və ya potensial təhlükə yaradan tullantılar başa düşülür.

Kimyəvi tullantılar dedikdə, tərkibində təhlükəli xüsusiyyətlərə malik toksiki, partlayıcı, yüksək reaksiya və yanma qabiliyyətli maddələr olan, əhalinin sağlamlığı və ətraf mühit üçün bilavasitə və ya potensial təhlükə yaradan tullantılar başa düşülür.

Obyektiv cəhətdən – təhlükəli tullantıların istehsalında və təhlükəli maddələrin və tullantıların dövriyyəsi qaydalarının pozulmasında ifadə olunur.

Təhlil olunan tərkibdə müəyyən olunmuş nəticələri 3 qrupa bölmək olar:

- 1) insan sağlamlığına və ya ətraf mühitə əhəmiyyətli ziyan vurulması təhlükəsinin yaranması;
- 2) ətraf mühitin çirklənməsi və ya heyvanların kütləvi məhv olması;
- 3) ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin ölümünün və ya insanların kütləvi xəstələnməsinin baş verməsi.

İnsan sağlamlığına əhəmiyyətli ziyan vurma təhlükəsi dedikdə, ən azı insanın həyatı üçün təhlükəli olan zərərin və ya Cinayət Məcəlləsinin 126.1-ci maddəsində göstərilən insan sağlamlığına ağır zərər vurulması hallarının baş verməsinin mümkünlüyü, yaxud insanın həyat fəaliyyətinin ekoloji şəritinin insan sağlamlığı üçün real təhlükə yaradan dərəcədə kəskin pisləşməsi başa düşülür.

Ətraf mühitə əhəmiyyətli ziyan vurma təhlükəsinin yaranması dedikdə insanın müdaxilə edilməsi ilə dayandırılmadıqda zərərli nəticələrin yaranmasına səbəb ola bilən halların nəticələrinin yaranmasına səbəb ola bilən halların meydana gəlməsi, yaxud obyektiv şəritin mövcud olması, başa düşülür. Misal olaraq, su hövzələrinin, torpaqların radiaktiv, kimyəvi və s. maddələrə və ya tullantılarla zəhərlənməsi, çirklənməsi və s.

Cinayət Məcəlləsinin 248.1-ci maddəsi formal tərkibdə, dispozisiyada göstərilən nəticələrin baş verməsi üçün real təhlükə yarandığı andan başa çatmış hesab olunur.

Cinayət Məcəlləsinin 248.2 və ya 248.3-cü maddələrində nəzərdə tutulan cinayət dispozisiyada göstərilən qəticələrin hər hansı birinin baş verdiyi andan başa çatmış hesab olunur.

Subyektiv cəhətdən–248.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan cinayət dolayı qəsdlə, 248.3-cü maddə nəzərdə tutulan cinayətlər qəsd və ehtiyatsızlıqdan törədilir.

Subyekt – 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı fiziki şəxslərdir. Əgər bu əməlləri şəxs vəzifəsindən süi istifadə edərək törədirsə, şəxsin əməli həm də Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsi ilə də tövsif olunacaqdır.

Maddə 261 Xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin, milli parkların, təbiət abidələrinin və ya dövlət tərəfindən xüsusi mühafizə olunan təbii ərazilərinin mühafizə rəcmnin pozulması əhəmiyyətli zərər vurulmasında ifadə olunur.

Bilavasitə obyekt – xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin və obyektlərinin qorunması və istifadəsi sahəsində olan ictimai münasibətlərdir.

Cinayətin predmeti-təbiət əraziləri və obyektləridir.

Bu ərazilərin və obyektlərin siyahısı, təşkili, mühafizəsi, hüquqi rəcimi, onların ərazisində təsərrüfat və digər fəaliyyətin məhdudlaşdırılması məsələləri «Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında» (8 iyun 1999-cu il) Qanunda, «Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri və obyektləri haqqında» (24 mart 2000-ci il) Qanunda və digər normativ aktlarla tənzimlənilir.

Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri dedikdə, xüsusi ekoloji, elmi mədəni estetik və sağlamlaşdırma əhəmiyyəti daşıyan təbiət komplekslərindən və obyektlərindən, nadir və nəsil kəsilmək təhlükəsi qarşısında olan bitki və heyvan növlərinin yayıldığı yerlərdən ibarət olan, təsərrüfat dövriyyəsindən tamamilə və ya qismən, daimi və ya müvəqqəti çıxarılan torpaq, su (ekvatoriya sahələri və onların üzərindəki atmosfer məkanı başa düşülür (xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri və obyektləri haqqında» Qanunun 1-ci maddəsi)

Xüsusi mühafizə olunan təbiət obyektləri dedikdə, elmi, mədəni, estetik və sağlamlaşdırma dəyəri olan, səciyyəvi, xüsusi mühafizə rəcmli, zoologiya bitkiləri, dekdroloci, hidroloci, geoloci, geomorfoloci, hidrolociya, meşə, landşaft və torpaq obyektləri başa düşülür (intinad olunan Qanunun 1-ci maddəsi)

Eyni Qanunun 5-ci maddəsinə görə təbiət ərazilərinə aid edilir:

- 1) dövlət təbiət qoruqları. o cümlədən biosfer qoruqları;
- 2) milli parklar;
- 3) təbiət parkları;
- 4) ekoloji parklar;
- 5) dövlət təbiət yasaqlıqları;
- 6) təbiət abidələri;
- 7) zooloci parklar;
- 8) nəbatat bağları və dendroloci parklar;
- 9) Müalicə sağlamlıqları yerli və kurortlar aid edilir.

Adı çəkilən Qanunun müxtəlif maddələrində bu ərazilərin anlayışları verilir.

Obyektiv cəhətdən bu əməl qoruqların milli parkların, təbiət abidələrin və ya dövlət tərəfindən xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin mühafizə

recminin əhəmiyyətli zərər vurulmasına səbəb olan dərəcədə pozulmasında ifadə olunur.

Bu ərazilərdə recim qaydaların pozulması müəyyən kəşfiyyat, qazıntı və s. işlərin aparılması, bağ evlərinin tikilməsi. Bu ərazilərdə müəyyən nəqliyyat vasitələrinin hərəkət, həmin ərazilərin məhv edilməsi və ya zədələnməsi və s. hərəkətlərdə ifadə oluna bilər. Məsələn, sahibkar Ağayev ekoloji ekspertiza keçirilmədən çiqıltaşların çıxarılmasına saxta lisenziya əldə etmişdir. Bu məqsədlə o, xüsusi mühafizə olunan, unikal landşaft olan daş silsiləsinin 3/1 hissəsini dağıdaraq qorunan əraziyə əhəmiyyətli zərər vurmuşdur.

Qanunvericilik quruluşuna görə təhlil olunan tərkib maddədir. Ona görə də əməl disposisiyada sadalanan obyekt və ərazilərə əhəmiyyətli ziyan vurulduğu andan bitmiş hesab olunur.

Əhəmiyyətli ziyan dedikdə 261-ci maddənin qeydinə əsasən şərti maliyyə vahidinin 200 misindən artıq olan məbləğ başa düşülür.

Subyektiv cəhətdən bu əməl həm birbaşa həm də dolayı qəsdlə törədilir.

Subyekt - 16 yaşı tamam olmuş anlaqlı fiziki şəxsdir.

Bu ərazilərdə çirkləndirilərsə (mad.250), balıqlar və başqa su heyvanları tutularsa (maddə 256), qanunsuz ov edilərsə (maddə 258), qanunsuz ağac kəsilərsə (maddə 259), və həmin ərazilər bu maddələrdə cinayətin törədilməsi yeri kimi nəzərdə tutulduğundan bu əməllər ancaq qeyd olunan maddələrlə tövsif olunmalıdır. Digər tərəfdən əgər bu əməllər nəticəsində təbiət ərazilərinə və obyektlərinə əhəmiyyətli dərəcədə ziyan vurulmuşsa, qeyd olunan əməllər həm də Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsi ilə də tövsif olunmalıdır.

Nəticə

Beləliklə, ümumi xarakterli ekoloji cinayətlərin predmeti konkretləşdirilmişdir. Belə ki, çox vaxt bu cinayətlərin predmeti qismində bütöv ətraf mühiti və ya on bir neçə komponenti çıxış edir. Ekoloji cinayətlərin obyekti qismində əhalinin ekoloji təhlükəsizliyini təmin edən ictimai münasibətlər və təbii

sərvətlərin mühafizəsi və səmərəli istifadəsi sahəsində olan ictimai münasibətlər çıxış edir.

Bu cinayətlərin nəticəsi olaraq çox vaxt insanların sağlamlığına zərər vurulan və ya ölümünə səbəb olur. Bu cinayətlər çox vaxt tövsif zamanı xüsusi ekoloji cinayətlərlə rəqabətə girirlər.

Belə hallarda ümumi daydalara əsasən xüsusi (konkret) normalarla üstünlük verilməlidir.

Sual 3. Xüsusi xarakterli ekoloji cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 256, 257, 259-cu maddələrində nəzərdə tutulan cinayətlər cinayət statistikasında ən çox qeydə alınan cinayətlərdəndir. Ona görə də bu cinayətlərin anlayışını və tərkiblərinin təhlilini vermək məqsədəuyğun hesab edirik.

Maddə 256 Balıqları və başqa su heyvanlarını qanunsuz tutma. Bu cinayətin Obyekti balıqların və başqa su heyvanlarının mühafizəsi və səmərəli istifadəsi sahəsində yaranan ictimai münasibətlərdir.

Predmeti balıqlar, suda yaşayan heyvanlar və digər canlılar, habelə suda olan bitkilərdir, yəni, balıqlar, morclar, delfinlər, xərçənglər, dəniz ulduzları, dəniz kirpiləri, laminariya (dəniz kələmi) və s.

Su üzərində üzən quşlar və xəz dərilili heyvanlar su heyvanlarına aid edilmir. Onların qanunsuz ovlanması 258-ci maddənin dispozisiyası ilə əhatə olunur.

Balıq zavodlarının su tutarlarında və digər təsərrüfatlarda ticarət məhsulu kimi saxlanılan qiymətli balıq növləri bu cinayətin predmeti sayılmır. Çünki onlar iqtisadi keyfiyyətə malikdirlər. Tamah məqsədi ilə bu balıqların qanunsuz tutulması oğurluq cinayətinin tərkibini yaradır.

Əgər balıq zavodlarında saxlanılmış balıq növləri çoxaldıqdan sonra dəniz və ya çay sularına buraxılmışdırsa onda onlar ticarət məhsulu sayılmırlar və bu balıqların qanunsuz tutulması ekoloji cinayətlərin tərkibini yaradır.

Obyektiv tərəf qanunsuz olaraq və ya qadağan edilmiş ov üsulları və alətləri ilə balıqları və ya başqa su hevanlarını tutma ilə xarakterizə olunur.

Qanunda göstərilən bəzi əlamətlər açıqlanmır. Yəni maddənin dispozisiyası blanketdir. Bu maddədə göstərilən əlamətləri açıqlamaq üçün balıq ovunu və suda başqa su hevanlarını tutmanı açıqlamaq üçün balıq ovunu və suda başqa su hevanlarını tutmanı tənzimləyən normativ aktlara müraciət etmək lazımdır.

Qanunvericilik quruluşuna görə bu cinayət maddi tərkiblikdir. Balıq ehtiyatlarına xeyli miqdarda ziyan vurulduqda yəni şərti maliyyə vahidinin 400 mislindən 1000 mislinə qədər ziyan vurulduqda əməl bitmiş hesab olunur.

Bu məbləğ Cinayət Məcəlləsinin 258-ci maddəsinin «Qeyd» hissəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Qanunsuz ov etmə dedikdə, biletsiz və olduğu ov yerinə icazə olmaması, qiymətli balıq növlərinə və başqa su heyvanlarının ovlanması üçün lisenziyanın olmaması başa düşülür.

Əgər icazə verilən sənəddə vaxt keçmişdirsə, sənəd başqasının adınadırsa, əgər şəxs sənəddə göstərilən balıq növü ovlanmayıbsa və ya göstərilən saydan, çəkiddən artıq ovlanmışdırsa, balıqları və başqa su heyvanlarını qanunsuz tutma cinayətinin tərkibi yaranır.

Qadağan edilmiş vaxtda ov etmə dedikdə, qadağan edilmiş müddətdə və ya bunun üçün nəzərdə tutulmuş vaxtdan çonra ov ilə məşğul olmaq başa düşülür.

İcazə verilməyən yerlər dedikdə bura aşağıdakı yerlər aid edilir:

-qoruqlar, dəniz hevanlarının yaşadığı yerlər, mühafizə olunan yerlər, su süzgəclərinin yanında, su bəndlərinin yaxınlığında, balığın kürü tökdüyü yerlər.

Qadağan edilmiş ov üsulları və alətlərinə aiddir: silah və döyüş sursatları ilə müxtəlif kimyəvi maddələrlə, elektrik cərəyanı ilə və s.

Cinayət Məcəlləsinin 258.2 və 258.3-cü maddəsində bu cinayətin tövsifedici əlamətləri nəzərdə tutulmuşdur. Cinayət Məcəlləsinin 256.2.1-ci maddəsində «külli miqdar» dedikdə şərti maliyyə vahidinin min mislindən artıq olan məbləğ başa düşülür.

Cinayət Məcəlləsinin 256.2.2 «Özü yeriyan və özüüzən nəqliyyat vasitəsindən və ya partlayıcı və ya kimyəvi maddələrdən və ya balıqların, yaxud başqa su heyvanlarının kütləvi məhvinə səbəb olan vasitələrdən istifadə etməklə törədildikdə;

256.2.3-cü maddəsində «qoruqların ərazisində və ya fəvqəladə, yaxud təhlükəli, ekoloji vəziyyət zonasında törədilməsi kimi əməllər nəzərdə tutulmuşdur. Motiv və məqsəd tövsiv üçün əhəmiyyəti yoxdur. Təcrübədə bu cinayətlər daha çox tamah motivi ilə törədilir.

Təhlükəli ekoloji vəziyyət dedikdə, insan fəaliyyəti və təbii təsirlər, o cümlədən fəlakət və qəzalar nəticəsində ətraf mühitin dağılma təhlükəsi ilə və ya vəziyyətində mənfi dəyişikliklərlə səciyyələnən və bu səbəbdən insanın və cəmiyyətin həyatı əhəmiyyətli maraqlarına təhlükə yaradan vəziyyətin mövcud olduğu ərazi hissələri su hövzəsi və hava fəzası hissələri başa düşülür

Fəvqəladə ekoloji vəziyyət dedikdə insanların həyat və sağlamlığının, habelə ətraf mühitin qorunması məqsədilə zəruri təcili tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edən təhlükəli ekoloji vəziyyət başa düşülür.

Ekoloji fəlakət - insanların həyatı və fəaliyyəti şəraitində və ətraf mühitdə dönməz dəyişikliklərlə səciyyələnən fəvqəladə ekoloji vəziyyətdir.

Ekoloji təhlükənin subyektivi fəaliyyəti təhlükəli ekoloji vəziyyət yarada bilən hər hansı müəssisə, idarə və təşkilatın rəhbəri habelə fiziki şəxslər ola bilər.

Bu cinayət subyektiv cəhətdən ancaq birbaşa qəsdlə törədilir yəni şəxs öz əməlinin ictimai təhlükəli olduğunu dərk etmiş, onun ictimai təhlükəli olduğunu dərk etmiş, onun ictimai təhlükəli nəticələrini qabaqcadan görmüş və bunları arzu etmişdir.

Bu cinayətin subyektivi – 16 yaşı olmuş fiziki, anlaqlı şəxs ola bilər.

Əgər 256.1 və 256.2-ci maddələrdə nəzərdə tutulmuş əməllər şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədilirsə məsuliyyət Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi 256.3-cü maddəsi ilə yaranır.

Bundan başqa 256.1-ci və 256.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllər qabaqcadan əlbir olan qrup şəxs, yaxud mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə də

məsuliyyət eyni ilə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsini 34-cü maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Qabaqcadan razılaşmaqla iki və ya daha çox şəxsin birgə iştirakı ilə törədilən cinayət qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş cinayət hesab olunur.

Bir və ya bir neçə cinayətin törədilməsi üçün qabaqcadan birləşmiş iki və ya daha çox şəxslərdən ibarət olan sabit cinayətkar qrup tərəfindən törədilən cinayət mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmiş cinayət hesab olunur.

Maddə 257. Balıq ehtiyatlarının qorunması qaydalarını pozma.

Bu cinayətin obyektı balıq ehtiyatlarının qorunması, həmçinin ekoloji təhlükəsizlik sahəsində yaranan ictimai münasibətlərdir.

Predmet-balıq, dəniz heyvanları, su faunasının və florasını müxtəlif nümayəndələridir.

Obyektiv cəhət körpülərin tikintisi partlayış işlərinin və ya digər işlərin həyata keçirilməsi. habelə suburaxıcı qurğuların istismarı balıq ehtiyatlarının qorunması qaydalarını pozma kimi hərəkətlərdə xarakterizə olunur.

Qanunvericilik quruluşuna görə bu cinayətin tərkibi maddidir, yəni dispozisiyada göstərilən əməllər balıqların və ya digər su heyvanlarının kütləvi məhvinə səbəb olduqda cinayət bitmiş hesab olunur. Qanun vurulan ziyanın həddini konkret olaraq müəyyən etmir. bu məsələ qanun tətbiq edənin səlahiyyətinə aid edilir.

Sübyektiv cəhətdən balıq ehtiyatlarının qorunması qaydalarını pozma cinayəti təqsirin qəsd formasında nəzərdə tutulur, baxmayaraq ki, bu cinayət təcrübədə əsasən ehtiyatsızlıqdan törədilir.

Bu cinayətin subyektı 16 yaşı tamam olmuş fiziki şəxslərdir. baxmayaraq ki, bu müxtəlif müəssisə və təşkilatların vəzifəli şəxsləridir.

Maddə 256 Qanunsuz ov etmə

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 258-ci maddəsinin tərkibini yaradan qanunsuz ov etmə kimi ictimai təhlükəli əməlin qəsd etdiyi

obyekt heyvanlar aləminin mühafizəsi səmərəli istifadəsi sahəsində yaranan ictimai münasibətlərdir

Cinayətin predmeti təbii azadlıq şəraitində yaşayan vəhşi heyvanlar və quşlardır.

Obyektiv tərəf qanunsuz olaraq ov etmə kimi fəal hərəkətlə xarakterizə olunur.

Maddənin dispozisiyasında lazımi icazə olmadan qadağan edilmiş yerlər, qadağan edilmiş vaxt qadağan edilmiş aləm və üsullar kimi əlamətlər göstərilmişdir.

Lazımi icazə olmadan ov etmə dedikdə, ovçuluq bileti olmadan və ya vaxtı keçmiş ovçuluq bileti ilə ov etmə lisenziyası olmadan ov etməyə icazə verən sənədlərdə göstərilən normadan artıq ov etmək başa düşülür.

Qadağan edilmiş yerlərdə isə qoruqlar, şəhərlər və digər yaşayış məntəqələrinin ətrafında olan yaşıl zolaqlar, müəssisələr, dəmryolları ətrafında və digər yerlərdə müvafiq aktlarla qadağan edilmiş yerlər başa düşülür.

Hər hansı ovun qadağan edilmiş vaxtı, müəyyən quşları və heyvanları ovlamaq üçün qadağan olunmuş dövrdə ov etmə qadağan olunmuş vaxtda ov etmə kimi başa düşülür.

Qanunvericilik quruluşuna görə bu cinayət maddi tərkiblikdir. Bu Məcəllənin 258.1-ci maddəsində göstərilmiş «xeyli miqdar» və 258.2.1-ci maddəsində göstərilmiş «Külli miqdar» anlayışlarının izahı ilə artıq biz əvvəlki maddələrin tərkibinin təhlilində tanış olmuşuq.

Ovlanması tamamilə qadağan olunmuş heyvan və quşların siyahısı ov qaydalarında, Azərbaycan Respublikasının Qırmızı kitabında və noromativ aktlarda göstərilmişdir.

Subyektiv tərəf birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur. Subyekt 16 yaşı tamam olmuş anlaqlı, fiziki şəxslər ola bilər.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 258.3.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş ictimai təhlükəli əmələ görə isə vəzifəli şəxslər məsuliyyətə cəlb olunurlar.

Bu cinayətin tövsifedici əlamətləri 256-cı maddədə nəzərdə tutulan cinayətin tövsifedici əlamətləri ilə əsasən üst-üstə düşür. Bu əlamətlərində 256-cı maddənin şərhində nəzərdən keçirilmişdir.

Maddə 249. «Baytarlıq qaydalarını və bitki xəstəliklərinə, ziyan vericilərinə qarşı müəyyən edilmiş mübarizə qaydalarını pozma»

Maddə 249.1 Baytarlıq qaydalarının pozulması, ehtiyatsızlıqdan epizotiyanın və ya digər ağır nəticələrə səbəb olduqda.

Maddə 249.2 Bitki xəstəliklərinə və ya ziyan vericilərinə qarşı müəyyən edilmiş mübarizə qaydalarının pozulması ehtiyatsızlıqdan ağır nəticələrə səbəb olduqda.

Göründüyü kimi bu maddə 2 sərbəst cinayətin tərkibini əhatə edir. onlar bilavasitə obyektinə. predmetinə hərəkətin xarakterinə və məzmununa görə bir-birindən fərqləndirilər.

Beləliklə, Cinayət Məcəlləsinin 249.1-ci maddəsinin tərkibini yaradan ictimai təhlükəli əməlin obyektini canlı aləmin mühafizəsi sahəsində yaranan ictimai münasibətlərdir

Cinayətin predmeti həm ev heyvanları və həmçinin azadlıqda olan vəhşi hevanlardır.

Obyektiv cəhətdən baytarlıq qaydalarının pozulması kimi hərəkə və ya hərəkətsizliklə ifadə oluna bilər.

Baytarlıq qaydalarının pozulması cinayəti o zaman bitmiş hesab edilir ki. epizotiyanın və ya digər ağır nəticələrə səbəb olsun.

Subyektiv cəhətdən cinayət təqsirin ehtiyatsızlıq forması ilə törədilir. Ancaq təcrübədə bu əməlin qəsdəl törədilməsi halı da istisna edilmir.

Bu cinayətin subyektini həm vəzifəli şəxs və həm də 16 yaşına çatmış fiziki anlaqlı şəxslər ola bilər.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 249.2-ci maddəsində əks olunmuş ictimai təhlükəli əməlin bilavasitə obyektini meşələrin və digər bitkilərin, şəhər və yaşayış məntəqələrində suni salınmış yaşıllıqların bitki xəstəliklərinə və ziyanvericilərinə qarşı mübarizə sahəsində yaranan münasibətlərdir.

Obyektiv cəhətdən isə Cinayət Məcəlləsinin 249.2-ci maddəsində əks olunmuş ictimai təhlükəli əməl həm hərəkət və həm də hərəkətsizliklə ifadə oluna bilər.

Təhlil etdiyimiz cinayət əməli dispozişiyada göstərilmiş ağır nəticələrə səbəb olduqda bitmiş hesab olunur. ağır nəticə dedikdə isə bitkilərin məhvində səbəb ola biləcək kütləvi yoluxma baha düşülür.

Subyektiv cəhətdən əməl ehtiyatsızlıqla xarakterizə olunur

bu cinayətin subyektivi həm vəzifəli şəxs və həm də 16 yaşına çatmış fiziki anlaqlı şəxs ola bilər.

Maddə 259 Qanunsuz ağac kəsmə.

Meşələrin mühafizəsi sahəsində olan münasibətlər Azərbaycan Respublikasının Meşə Məcəlləsi «Ətraf mühitin mühafizə haqqında Qanun və digər normativ aktlarla tənzimlənir

Azərbaycan Respublikası meşə örtüyü az olan ölkələrdən biridir. ona görə də meşə fondunun mühafizəsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Lakin hal-hazırda vətəndaşlarımızın enerji daşıyıcılarının və tikinti materiallarının kifayət qədər olmaması ilə əlaqədar meşə fonduna xeyli ziyan vurulur.

Cinayət obyektivi meşələrin mühafizəsi və səmərəli istifadəsi sahəsində olan ictimai münasibətlərdir.

Bu cinayətin predmeti kök üstündə yəni təbii şəraitdə olan ağaclar və kollar təşkil edir.

Xüsusi ağac yetişdirilən yerlərdən və digər yerlərdən ağaclar kəsilərsə, törədilən əməl talama cinayətinin tərkibini əmələ gətirir.

Obyektiv tərəf qoruyucu, sanitariya – gigiyena və sağlamlaşdırma funksiyasını yerinə yetirən meşələrdə, qoruq və digər meşələrində milli və ya təbii parklarda ağacların və kolların qanunsuz kəsilməsi kimi fəal hərəkətlərlə xarakterizə olunur.

Qanunvericilik quruluşuna görə bu cinayət maddi tərkiblikdir yəni, dispozişiyada göstərilən ictimai təhlükəli əmələ xeyli miqdarda ziyan vurma ilə nəticələndikdə qeyd etdiyimiz cinayət əməlinə görə məsuliyyət yaranır. Maddənin

«Qeyd hissəsində külli miqdar şərti maliyyə vahidinin 400 mislindən artıq məbləğdə müəyyən edilir.

Subyektiv cəhətdən əməl birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur, yəni, şəxs öz əməlinin ictimai təhlükəli olduğunu dərk etmiş, onun ictimai təhlükəli nəticələrini qabaqcadan görmüş və bunları arzu etmişdir.

Subyekt 16 yaşına çatmış fiziki anlaqlı şəxslər ola bilərlər.

Bu cinayətə görə şərti maliyyə vahidi məbləğinin 900 mislindən 1400 mislinədək miqdarda cərimə və ya 2 ilədək müddətə islah işləri və ya 1 il 6 ayadək müddətə azadlıqdanq məhrumetmə kimi cəza təyin edilir. (7dekabr 2004-cü il tarixli 259-cu maddənin sanksiyası dəyişilmişdir. Nəhayət floranın mühafizəsi və səmərəli istifadəsi sahəsində törədilən ekoloji cinayətlərdən biri də Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 260-cı maddəsində nəzərdə tutulan «Meşələri məhv etmə və ya korlama cinayətidir.

Maddə 260. Meşələri məhv etmə və ya korlama

Cinayətin obyektı meşələrin mühafizəsi sahəsində yaranan ictimai münasibətlərdir.

Predmet qismində Azərbaycan Respublikasının meşə fonduna daxil olan meşələr çıxış edirlər. Bu cinayətin predmetinə həmçinin meşə fonduna daxil edilməyən lakin sonradan salınmış ağaclar da daxil edilir.

Tərkibini təhlil etdiyimiz Cinayət Məcəlləsinin 260-cı maddəsi 2 maddəni əhatə edir.

Maddə 260.1 Odlu və ya digər yüksək təhlükə mənbələri ilə ehtiyatsız davranma üzündən meşələri və ya meşə fonduna aid olmayan ağac və ya kol əkinlərini məhv etmə və ya korlama

Maddə 260.2 Yandırma və ya digər ümumi təhlükəli üsullar və ya zərərli maddələrlə, tullantıların çirklənməsi nəticəsində meşələri və ya meşə fonduna aid olmayan ağac və ya kol əkililəri məhv etmə və ya korlama.

Cinayət Məcəlləsinin 260.1-ci maddəsinin tərkibini təhlil edək:

Obyekt və predmet haqda biz artıq yuxarıda qeyd etmişik.

Obyektiv cəhətdən bu cinayət əməli odla və ya digər yüksək təhlükə mənbələri ilə ehtiyatsız davranma üzündən meşələri və ya meşə fonduna aid olmayan və ya kol əkinlərini məhv etmə kimi və ya korlama kimi hərəkətlə xarakterizə olunur.

Bu əməl həmçinin hərəkətsizliklə də edilə bilər.

Qanunvericilik quruluşuna görə bu cinayət maddi tərkiblikdir. Yəni zərərli nəticə kimi cinayətin predmetini məhv edilməsi və ya zəhərlənməsi başa düşülür. Qanunvericilik vurulan ziyanın həddini müəyyən etmir.

Subyektiv cəhətdən cinayət ehtiyatsızlıqla xarakterizə olunur.

Subyekt 16 yaşına çatmış, fizik, anlaqlı şəxs ola bilər. Bu əmələ görə minimum əmək haqqı məbləğinin yüz mislindən beş yüz mislinədək miqdarda cərimə və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya bir ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırma kimi məsuliyyət nəzərdə tutulur.

Cinayət Məcəlləsinin 260.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməl yandırma və ya digər ümumi təhlükəli üsulla və ya zərərli maddələrlə, tullantılarla çirklənməsi yolu ilə törədilir.

Subyektiv cəhət birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur.

subyekt 16 yaşına çatmış fiziki anlaqlı şəxsdir.

Nəticə

Beləliklə, mövzuya yekun vuraraq qeyd etmək lazımdır ki, ekologiya problemi günü-gündən nə qədər aktual olsa da dövlətimizi bir o qədər konkret addımlar atmağa məcbur edir. Yəni bu sahədə dövlətin siyasəti dəqiqləşdirilir.

İnsanın, cəmiyyətin və dövlətin təhlükəsizliyinin tərkib hissəsi olaraq ekoloji təhlükəsizlik sahəsində dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri isə aşağıdakılardır:

-ekoloji təhlükəsizliyin ümumdünya, regional və yerli səviyyədə təmin etmək məqsədi ilə beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafı;

- biosferin və onun bütün komponentlərinin qorunub saxlanması insanların həyatı və fəaliyyəti üçün ekoloji cəhətdən təhlükəsiz şəraitin təminatı sisteminin yaradılması;

-ölkənin ərazisində, o cümlədən Xəzər dənizinin Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsində dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının uzlaşdırılan fəaliyyətinin təmin edilməsi;

-təhlükəli və fəvqəladə ekoloji vəziyyətin qarşısının alınması, onun gələcək nəsillərə təsir g.stərə biləcək nəticələr də daxil olmaqla aradan qaldırılması üzrə tədbirlərin hazırlanması və ardıcıl zəyata keçirilməsi;

-ətraf mühitə təsir edən təsərrüfat və digər fəaliyyətin ekoloji təhlükəsizliyin təmin edilməsi mövqeyindən nizama salınması;

-ekoloji təhlükəsizlik sahəsində hüquq normalarının pozulması nəticəsində insanların həya və sağlamlığına zərər vurulması və ya təhlükə törədilməsi insan hüquqlarının pozulması sayılır.

Bundan başqa cəmiyyətdə eoloci biliklərin və mütəxəssis kadrların peşə hazırlığını yüksəltmək məqsədi ilə məktəbəqədər, məktəb, orta ixtisas və ali təhsilin bütün mərhələlərində mütəxəssislərin hazırlanması və ixtisaslarının artırılmasına əhatə edən ekoloji tərbiyənin və təhsilin ardıcılığı və fasiləsizliyi təmin edilməlidir.

Əhali arasında ekoloji biliklərin yayılması dövlət orqanları və ictimai birliklər tərəfindən kütləvi informasiya vasitələri ilə qanunvericiliyə zidd olmayan təbliğat işləri aparılmalıdır.

Beləliklə, biz mövzu boyu günümüz üçün aktual olan ekologiyanın cinayət qanunvericiliyində mühafizəsi probleminə toxunuduq və ekoloji cinayətlərə aşağıdakı anlayış verdik. Keyfiyyətcə əlverişli ətraf mühitin saxlanması, onun sərvətlərinin səmərəli istifadəsi və əhalinin ekoloji təhlükəsizliyini təmin etmək sahəsində olan ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayət qanununda nəzərdə tutulan ictimai təhlükəli əməllər ekoloji cinayətlərə adlanır.

Bundan başqa biz ekoloji cinayətləri ümumi xarakterli ekoloji cinayətlər və xüsusi xarakterli ekoloji cinayətlərə; suyun mühafizəsi sahəsində törədilən ekoloji

cinayətlər; atmosferin mühafizəsi sahəsində törədilən ekoloji cinayətlər: torpaq və yerin təkinin qorunması sahəsində törədilən cinayətlər, heyvanlar aləminin mühafizəsi sahəsində törədilən ekoloji cinayətlərlə və bitki aləminin mühafizəsi sahəsində törədilən ekoloji cinayətlər kimi qruplarda qruplaşdırdıq. Flora və faunanın mühafizəsi sahəsində törədilən ekoloji cinayətlərin tərkib elementləri və tövsifedici əlamətlərinin təhlilini verdik.